

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЯПОНІЄЮ

ХАНОВА Олена В'ячеславівна

кандидат географічних наук, доцент кафедри міжнародних економічних відносин,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ЖУРАВЛЬОВ Олексій Володимирович

кандидат економічних наук, старший викладач кафедри міжнародних економічних відносин,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Стаття присвячена актуальній темі розвитку зовнішньоекономічних відносин між Україною та Японією. Проведений у роботі регресійно-кореляційний аналіз виявив, що завдяки зваженій зовнішньоекономічній політиці Японія збільшує об'єм золотовалютних резервів та зберігає позитивне сальдо міжнародної інвестиційної позиції. Розрахунки довели припущення, що збалансоване економічне зростання Японії досягається через зростання експорту та залучення прямих іноземних інвестицій.

Показано, що незважаючи на досить активне співробітництво, українсько-японські відносини потребують значної диверсифікації, оскільки двостороння торгівля створює від'ємне сальдо торговельного балансу України. Виокремлено низку істотних факторів, які стримують розвиток українсько-японських зв'язків в економічній сфері, а саме: недостатність довіри з боку японських інвесторів до України, мовний бар'єр, особливості японського бізнес-етикету і національної психології, інші специфічні стримуючі фактори культурального або психологічного характеру.

Проведене дослідження дозволило сформулювати сфери подальшої співпраці між країнами, що може позитивно вплинути на вирівнювання українського торговельного балансу. Запропоновано використання співробітництва у сфері енергетики, сільського господарства та виробничій кооперації як основних векторів оптимізації двосторонніх економічних відносин та їх активізацію.

Ключові слова: зовнішня торгівля, інвестиційна діяльність, світова економічна криза, національні економіки, ВВП, співробітництво.

Постановка проблеми. Україна завжди намагалася проводити різновекторну політику. Економічна присутність України в багатьох країнах Азії, Африки, Латинської Америки, Австралії та Океанії вкрай недостатня, хоча країни цих регіонів можуть бути активними імпортерами українських машинобудівних виробів, продукції хімічної, металургійної промисловості. Незважаючи на географічну віддаленість, Японія завжди була пріоритетним партнером для України завдяки своєму потужному виробничому потенціалу, міжнародному авторитету, провідному технологічному досвіду.

В перші роки незалежності України економічні відносини країн базувалися на експорті з Японії в Україну автомобілів та електроніки. На сучасному етапі відносини вже базуються на стратегії співробітництва в сферах екології, енергетики, інвестування, співробітництва в рамках Кіотського протоколу, а також надання Японією допомоги в рамках концепції «Арки свободи і процвітання». Нові шляхи співробітництва вимагають нових науково обґрунтованих підходів щодо аналізу та оцінки українсько-японських відносин та вироблення нових механізмів оптимізації торговельно-економічного співробітництва. Саме це і зумовило актуальність обраної теми дослідження.

Ступінь дослідженості проблематики. Дослідженню торговельно-економічних зв'язків Японії присвячені численні праці, серед яких варто зазначити таких науковців: М. Ішікава, Е. Лінкольн,

К. Кожіма. Враховуючи близькість Японії та Росії, то в російській економічній науці існує велике розмаїття досліджень як з проблематики розвитку Японії, так і з позиції японсько-російських економічних відносин. Серед авторів слід згадати В. Ішаєва, К. Скальковського, Ю. Піскулова, Є. Вавілова, В. Преснякова, А. Долгова, Р. Зіменкова та інших.

Дослідження світогосподарських зв'язків України у контексті її економічного розвитку здійснено у наукових дослідженнях українських вчених В. Будкіна, І. Грабинського, А. Голікова, Н. Гончаренко, М. Дудченка, В. Сідорова, Н. Казакової, Д. Лук'яненка, Ю. Макогона, С. Макухи, Н. Непрядкіної, В. Новицького, Ю. Пахомова, І. Пузанова, О. Рогача, М. Рубцової, А. Рум'янцева, С. Соколенка,

А. Філіпенка, О. Шниркова та інших.

Зазначені автори зробили вагомий внесок у розвиток економічної думки, водночас, дослідження економічного аспекту співробітництва України і Японії й досі потребує дослідницької уваги.

Метою дослідження є обґрунтування перспектив і пріоритетів розширення співробітництва України і Японії задля розробки нових ефективних заходів щодо покращення українсько-японських економічних відносин.

Закінчення фінансово-економічної кризи, що торкнулася провідних держав АТР за останнє десятиліття минулого століття, стало передумовою для економічного «ренесансу» Японії і помітного зростання її політичної ролі в глобальному масштабі. Сьогодні вона є однією з провідних і впливових держав світу, яка в своїй зовнішньополітичній діяльності орієнтується на ініціативну участь у світових процесах і взаємодію з основними «гравцями» на міжнародній арені. У АТР Японія відіграє провідну економічну, а останнім часом – і політичну роль [3].

Японія – третя за обсягом ВВП країна у світі. На міжнародній арені Японія відіграє активну роль, особливо в рамках ООН та її інституцій, Великої вісімки, СОТ, Організації економічного співробітництва та розвитку. На регіональному рівні Японія співпрацює в рамках АСЕАН+3, АСЕАН+1 (Японія), Тристороннього співробітництва Японія – КНР – Південна Корея, АТЕС, самітів східно-азіатських країн. У двосторонніх відносинах головним партнером Японії є США [4; 11].

Країна займає друге місце в світі (після США) з економічного розвитку, маючи ВВП близько 4,5 трлн. дол. і третє місце в світі після США і Китаю за паритетом купівельної спроможності. За зростанням ВВП протягом однієї робочої години ця країна займала 18 місце в світі за даними 2010 року [1; 9].

Характерною ознакою економіки Японії є її експортна спрямованість. Враховуючи це, вважаємо доцільним визначити залежність стану міжнародної інвестиційної позиції країни від рівня золотовалютних резервів. Статистичні дані були взяті з офіційного сайту Статистичного бюро Японії (The Statistics Bureau and the Director-General for Policy Planning of Japan) (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка змін міжнародної інвестиційної позиції і золотовалютних резервів

Рік	МПП, млн. дол. США	Золотовалютні резерви, млн. дол. США
2005	41214053	846897
2008	42271535	1030647
2009	45173913	1049397
2010	45882266	1096185
Коефіцієнт парної кореляції		0,84

Таблиця складена автором за матеріалами [10]

Наведені результати можна інтерпретувати таким чином – позитивна міжнародна інвестиційна позиція Японії свідчить про тривале позитивне сальдо платіжного балансу країни.

Це дає можливість японському уряду накопичувати золотовалютні резерви, які перебувають у тісній залежності від МПП. Про це свідчить високий коефіцієнт кореляції – (0,84), що дає підстави зробити висновок про правильність вибору факторів.

Світова фінансово-економічна криза значно не вплинула на стан японського експорту, про що свідчать зростаючі резерви та позитивна міжнародна інвестиційна позиція країни, однак разом з тим суттєво зменшився ВВП країни в період 2009–2010 рр. (рис. 1).

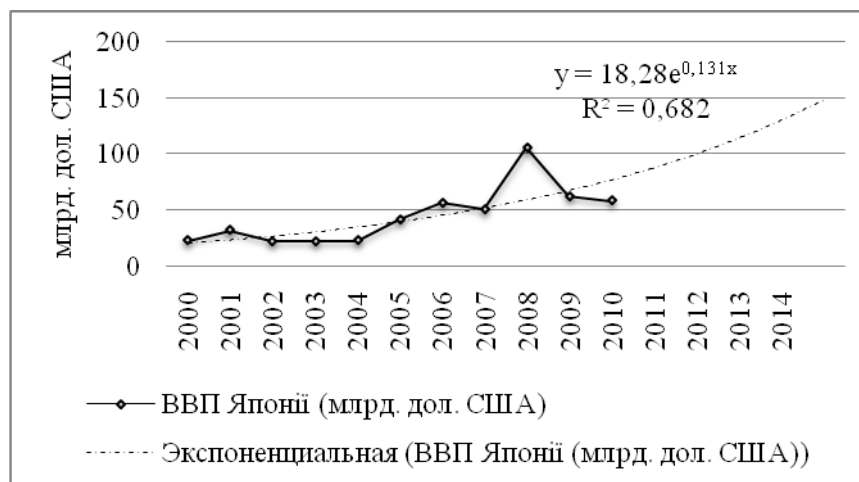

Рис. 1. Динаміка зростання ВВП Японії та його прогнозування за методом експоненційного згладжування Хольта (побудовано автором за даними [10; 12])

На рисунку 1 розраховано прогнозні показники зростання ВВП Японії до 2014 р. Результати прогнозування свідчать про те, що ВВП буде, скоріше за все, зростати (показник коефіцієнту детермінації (0,68) також підтверджує наші прогнози), незважаючи на наслідки світової фінансово-економічної кризи.

Для визначення та оцінювання впливу макроекономічних факторів, що діють на ВВП Японії, нами використано модель множинної регресії. Ендогенними змінними в моделі є:

- обсяг експорту Японії в млрд. йен, EXP;
- маса грошей в обігу, млрд. йен, M;
- прямі іноземні інвестиції, млрд. йен GFI.

Всі дані були взяті за період з 2000 по 2011 рр. та містять річні результати господарської діяльності [1; 9; 10; 12].

За результатами проведеного моделювання отримаємо таке рівняння множинної нелінійної регресії:

$$GDP(y) = (+0,9)EXP \times (-1,1)M \times (+0,1) GFI \quad (1)$$

Отримані коефіцієнти регресії: $R^2 = 0,70$, коефіцієнт Фішера (5,35), статистика Дарбіна-Уотсона (1,53).

Рівнянню доцільно надати таку економічну інтерпретацію:

- зростання експорту Японії позитивно впливає на зростання ВВП країни, при збільшенні експорту на 1 млрд. йен, ВВП збільшиться на 0,9 млрд. йен;
- зростання грошової маси гальмує зростання ВВП, при збільшенні грошової маси на 1 млрд. йен ВВП зменшиться на 1,1 млрд. йен.
- притік прямих іноземних інвестицій позитивно впливає на зростання ВВП країни.

Отримані коефіцієнти свідчать про високу якість моделі, її адекватність та працездатність.

Таким чином, експортна скерованість економіки Японії позитивно впливає на економічне зростання країни, призводить до збільшення золотовалютних резервів.

Останнім часом для України дуже актуальним є питання напрямку її інтеграції. Сьогодні існує багато докладної інформації про європейський напрямок інтеграції, проте питання відносин України з країнами Азіатсько-Тихоокеанського регіону залишається недостатньо розглянутим і тому є актуальним [7].

Азіатсько-Тихоокеанський регіон має усі передумови, щоб уже у цьому сторіччі стати одним з центрів світового політичного, фінансового та економічного впливу. У регіоні тісно переплелися стратегічні інтереси ключових глобальних гравців – США, ЄС, Китаю, Японії і Російської Федерації [8].

Для аналізу українсько-японської зовнішньої торгівлі нами був розрахований коефіцієнт збалансованості (табл. 2).

Таблиця 2

Коефіцієнт збалансованості українсько-японської зовнішньої торгівлі					
	Експорт, млн. дол.	Імпорт млн. дол.	Товарообіг	Сальдо	Коефіцієнт збалансованості
2000	68,4	99,1	167,5	-30,7	-0,1833
2001	67,2	164,7	231,9	-97,5	-0,4204
2002	82,7	184,5	267,2	-101,8	-0,381
2003	87,9	377,7	465,6	-289,8	-0,6224
2004	100,2	422	522,2	-321,8	-0,6162
2005	82	548,2	630,2	-466,2	-0,7398
2006	98,6	848,6	947,2	-750	-0,7918
2007	91	1407	1498	-1316	-0,8785
2008	116	2795	2911	-2679	-0,9203
2009	111,2	519,5	630,7	-408,3	-0,6474

2010	104,8	801,8	906,6	-697	-0,7688
------	-------	-------	-------	------	---------

Складено автором за матеріалами [2,6]

Отримані дані свідчать про те, що торгівля України з Японією є вкрай незбалансованою. Це пов'язано, в першу чергу, з тим, що японський імпорт до України формується переважно на основі продукції високотехнологічних виробництв, лівова частка якої припадає на продукцію машинобудування; натомість український імпорт до Японії формується майже виключно за рахунок необробленої продукції видобувної та металургійної промисловості (чорні метали, недорогоцінні метали, алюміній, продукти неорганічної хімії тощо). Однак слід визнати, що позитивним фактором двосторонньої торгівлі є збільшення українського експорту на 32,7% за досліджуваний період.

Що стосується торгівлі послугами, то їх загальний обсяг в 2010 р. становив 19,99 млн. дол. США. У порівнянні із 2009 р. спостерігалось різке зменшення цього показника – у 1,7 раз (на 14,54 млн. дол. США) [6].

Зменшення експорту послуг відбулося в основному внаслідок зменшення на 27,9% обсягу транспортних послуг, які у структурі експорту послуг займали 67,4% та становили 9,75 млн. дол. США. Зменшення імпорту послуг відбулося внаслідок зменшення [6]:

- державних послуг, які не віднесені до інших категорій, у 3,5 раз або на 5,98 млн. дол. США, які становили 2,37 млн. дол. США або 28,4% у структурі імпорту послуг з Японії;
- різних ділових, професійних та технічних послуг у 2,7 раз на 3,08 млн. дол. США, які становили 1,86 млн. дол. США, або 33,8%;
- транспортних послуг у 2,8 раз, або на 1,51 млн. дол. США, які становили 0,86 млн. дол. США, або 15,6%.

На сьогодні на нашу думку, основними факторами, що певною мірою стримують зростання українського експорту, в тому числі і до Японії, є [3; 5; 6; 8]:

- помітне посилення міжнародної конкуренції і зростання державної підтримки власного експорту у провідних зарубіжних країнах;
- значно ускладнений вихід на світові ринки для українських підприємств внаслідок протекціоністських заходів з боку ряду країн щодо захисту власних ринків;
- недостатній розвиток системи сертифікації та контролю якості експортної продукції (і тому збут низькосортної продукції за низькими цінами);
- відсутність досвіду та спеціальних знань щодо виходу на світові ринки у більшості підприємств, низький рівень маркетингової діяльності, некоординованість дій на державному рівні;
- розрив традиційних виробничих та коопераційних зв'язків з підприємствами країн СНД та Східної Європи;
- критично недостатнє інвестування в перспективні експортноорієнтовані проекти за рахунок внутрішніх ресурсів та обмежені можливості використання з цією метою іноземних інвестицій і кредитів внаслідок низького міжнародного рейтингу фінансово-економічної надійності України;
- низька ефективність виробництва, висока енерго- та матеріалоємність продукції, високий ступінь старіння основних виробничих фондів, відсталість технологічної бази більшості галузей народного господарства. Це дає можливість переносити новітні конкурентоспроможні технології ВПК у цивільні галузі;
- велика залежність від імпорту енергоносіїв, проміжної продукції, машин і устаткування, невиправдане ввезення багатьох споживчих товарів, фактичну відсутність фінансової організаційної та інформаційної структури державної підтримки експорту, слабкий експортний та валютний контроль.

Що стосується інвестиційного співробітництва між Україною та Японією – Держкомстат України реєструє походження інвестицій за розташуванням материнської компанії. Оскільки багато японських компаній здійснюють інвестиційну діяльність через свої офіси, розташовані в Європі, тому багато інвестицій з японським капіталом реєструється як європейські, наприклад, як у випадку з компанією Japan Tobacco International Ukraine, материнська компанія якої розташована в Швейцарії. Вона інвестувала понад 50 млн. дол. США в тютюнову фабрику в м. Кременчук. Таким чином, реальний обсяг японських інвестицій в Україні може бути набагато більшим, ніж за офіційними даними.

Найбільший обсяг японських інвестицій залучено у сферу торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку на суму 83,9 млн. дол. США, або 64,2%

японських інвестицій в Україні. Інвестиції в українську промисловість становила 46,72 млн. дол. США або 35,7% [6].

Водночас, за даними Посольства Японії в Україні, японські інвестиції в економіку України (з урахуванням прямих інвестицій філій японських корпорацій, розташованих у Європі) досягають 300 млн. дол. США.

Розвиток науково-технічного співробітництва посідає важливе місце серед основних пріоритетів розбудови усього спектра українсько-японських відносин, особливо у контексті реалізації взаємовигідних проектів та здійснення спільних досліджень між науково-дослідними інституціями обох країн.

З часу набуття Україною незалежності основними донорами було виділено понад 4 млрд. дол. США на реалізацію проектів міжнародної технічної допомоги. Українсько-японське технічне та грантове співробітництво здійснюється в рамках Угоди між Урядом України та Урядом Японії про технічне співробітництво та грантову допомогу [6].

Пріоритетами японської сторони є підтримка економічних реформ, розвиток банківсько-фінансового сектора реструктуризація промислової політики, розвиток культури та мистецтва, охорона навколишнього природного середовища, охорона здоров'я.

Технічна допомога від Японії починаючи з 2001 р. має прогресивний характер. У 2001–2005 рр. сума допомоги менше 1 млн. дол. США, однак у 2006 р. цей показник кардинально виріс до 6,7 млн. дол. США і залишається на високому рівні, що свідчить про значне посилення взаємодії між країнами (рис. 2).

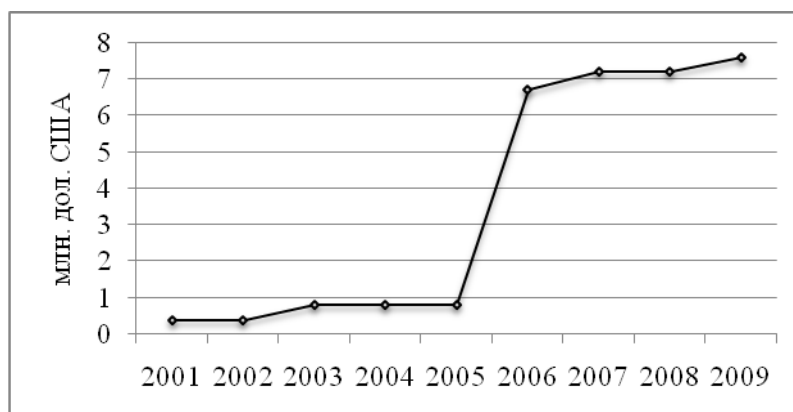

Рис. 2 Обсяги міжнародної технічної допомоги Україні від Японії в 2001-2009 рр. (млн. дол. США) [2; 3; 6]

Протягом останніх років японські організації науково-технічного спрямування продовжили співпрацю з українськими вченими та науковцями в рамках виділення відповідних грантових програм.

33 установи НАН України виконують спільні наукові проекти, проводять планові дослідження в рамках прямих міжінститутських угод, працюють на лабораторних базах науково-технічних центрів обох країн у галузі матеріалознавства, інформатики, фізики, хімії, біотехнології та біоінформатики, екології тощо.

Суттєвим аспектом науково-технічного співробітництва залишаються курси перепідготовки для українських фахівців атомної енергетики, які проводяться за сприяння Японського інформаційного центру енергосистем (ДЖЕПІК) та фінансової підтримки Міністерства економіки Японії. Курси щорічно відвідують 3-4 фахівці з українських АЕС. Разом з тим, японська сторона у співпраці з Державним комітетом ядерного регулювання України та НАЕК «Енергоатом» регулярно відряджає своїх фахівців до українських АЕС з метою участі у семінар-практикумах з питань ядерної безпеки. За останні 12 років на цих курсах навчалися понад 160 українських фахівців.

Важливим аспектом цільової допомоги з боку Уряду Японії залишається проведення стажувань та участь українських фахівців з різних міністерств та відомств у навчальних програмах ДЖАЙКА, здійснення японськими спеціалістами окремих досліджень на прохання української сторони. За останні 2 роки стажування на тренінг-курсах ДЖАЙКА пройшли 19 українських фахівців у галузі геології, охорони навколишнього середовища, статистики та зовнішньої торгівлі.

За даними товариства сприяння науці, що працює під егідою Міністерства освіти, культури, спорту, науки і техніки Японії протягом останніх трьох років його фінансовою підтримкою для проведення наукових досліджень в Японії скористалося більш як 70 українських вчених із різних університетів та інститутів НАН України [5].

За сприяння Посольства Японії студенти і викладачі України отримують гранти від різних організацій, закладів та установ країни. Зокрема, гранти Міністерства освіти, культури, спорту, науки і техніки, а також неурядової організації «Джапен Фаундейшн» для навчання і наукового стажування з вересня-жовтня 2005 р. отримали 18 українських студентів [6].

Проте, розвиток українсько-японських зв'язків в економічній сфері стримується низкою істотних факторів. Дотепер співробітництву заважала недостатня поінформованість японських бізнесменів про Україну. Серед найбільш специфічних і значущих факторів є відсутність довіри з боку японського партнера до України як до країни можливих інвестицій, що обумовлені складною політичною й економічною ситуацією в Україні. До стримуючих факторів також належать особливості японського бізнесу-етикету і національної психології, фактори культурального характеру, що не мають безпосереднього стосунку до оцінки політичних або економічних реалій України [5; 6].

Таким чином співпраця між двома країнами сприятиме прагненню України реалізувати стратегію диверсифікації джерел енергопостачання та впровадити енергозберігаючі технології, а залучення японських інвестицій – розширити транспортні коридори і підвищити роль України як транзитної держави. Якщо Україна буде виконано всі вимоги щодо спільних проєктів, це стане важливим кроком до майбутньої дружньої співпраці двох держав.

Міжрегіональне співробітництво є важливим компонентом усього спектра двосторонніх відносин між Україною та Японією.

У 1986 р. було підписано Спільну заяву про розвиток дружніх зв'язків між Одеською областю та префектурою Канагава (столиця – друге за населенням місто Японії – Йокогама), згідно з якою сторони у домовилися розвивати обмін у різних сферах співпраці та поглиблювати взаєморозуміння та дружні відносини між обома регіонами. За цей час були організовані різноманітні проєкти культурно-гуманітарного спрямування, а також у сфері медицини [6].

У контексті політики розвитку регіонів країни, японською стороною приділяється значна увага популяризації різних областей та міст Японії. Ця політика також сприяє розвитку міжрегіональних зв'язків, оскільки дозволяє включати на регулярній основі до програм офіційних та державних візитів делегацій високого рівня з України.

Нова зовнішньополітична доктрина Японії «Дуга свободи і процвітання», що відображає оновлену позицію країни у зовнішній політиці, змінила місце України в зовнішньополітичних пріоритетах Японії та надала Україні додатковий шанс заявити про себе як про одного з лідерів Балтійський-Чорноморсько-Каспійського регіону.

Однією з найперспективніших галузей двостороннього співробітництва є космос. У Японії приділяється особлива увага освоєнню космосу як одному з пріоритетних напрямів науково-технічної політики держави. Однак, незважаючи на великі досягнення в цій галузі, а також тісну співпрацю з американськими та європейськими компаніями, багато японські фахівців визнають, що Україна має значний науково-технічний потенціал, насамперед у ракетному двигунобудуванні, створенні нових матеріалів, а також розвинену випробувальну базу. До того ж, українська техніка і технології відрізняються високою надійністю і відносно низькою вартістю.

В галузі енергетики можлива співпраця в сфері енергозберігаючих технологій, зниження шкідливих викидів, більш якісних технологій нафто-і газовидобутку, а також їх переробки. Поглиблюючи співпрацю в цій галузі, Японія і Україна могли б взяти на себе світове лідерство в реалізації Кіотського протоколу, який передбачає колективні зусилля держав з метою запобігання техногенної зміни клімату. Енергетика, враховуючи нинішні тенденції і довготривалі перспективи, може стати своєрідною базою для співпраці між Україною і Японією в інших галузях.

На нашу думку, одним з найважливіших завдань розвитку українсько-японських економічних відносин є подальше інвестування у впровадження нових технологій, видобуток, транспортування і використання традиційних енергоносіїв, при цьому глобальна енергобезпека неможлива без розвитку ядерної енергетики.

Перспективним напрямом українсько-японської науково-технічної взаємодії є атомна енергетика, включно з питаннями забезпечення захисту та безпеки ядерних об'єктів, Японія є однією з небагатьох промислово-розвинених країн, де атомна енергетика належить до одного з

пріоритетних напрямів розвитку економіки, виходячи з концепції розвитку альтернативних джерел енергії.

Що стосується сфери високих технологій, то в Україні є значний науковий потенціал, однак він слабо реалізований і вимагає комерціалізації своїх науково-технічних досягнень. Крім того, перехід української економіки до інноваційної моделі розвитку передбачає істотне розширення ділового співробітництва України з індустріально розвиненими країнами, зокрема з Японією.

Отже, на нашу думку перспективними напрямами співпраці між Україною і Японією можуть бути:

- політична підтримка Японією процесів створення держави в Україні, становлення громадянського суспільства в нашій державі;
- політична взаємодія в запобіганні і врегулюванні міжнародних конфліктів на підставі відповідних рішень ООН;
- співпраця в рамках міжнародних організацій з таких питань, як безпека, захист навколишнього середовища, нерозповсюдження ядерної зброї тощо;
- широка співпраця в сферах інвестицій і обміну технологіями; спільні розробки в галузі енергозбереження;
- диверсифікація джерел, постачальників, маршрутів і засобів транспортування енергоносіїв;
- розвиток ядерної енергетики, а також нових джерел енергії і розробка заходів для зменшення енергоспоживання;
- транспортування нафти з району Каспійського моря до країн Східної і Центральної Європи;
- залучення японських компаній до комплексної розробки в Україні родовищ уранової руди і технологій для виготовлення ядерного палива;
- залучення японських інвестицій, зокрема в рамках Офіційної допомоги розвитку, до перебудови інфраструктури транспортних коридорів через українську територію, що зміцнюватиме статус України як транзитної держави.

Проаналізувавши аналітичні матеріали провідних фахівців з українсько-японських відносин, виділимо такі позиції подальшої співпраці між державами (рис. 3):

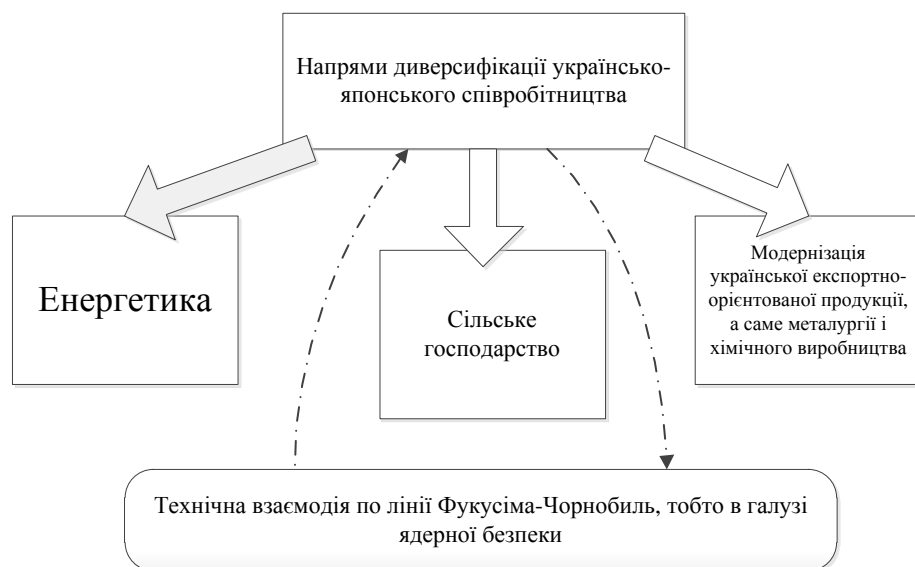

Рис. 3 Шляхи диверсифікації українсько-японських відносин (розроблено автором)

На рисунку 3 визначені три основні напрями подальшої співпраці. Перший – це енергетична сфера, де Японія має колосальний досвід. Японія, зокрема, побудувала потужну інфраструктуру LNG, яка працює вже багато років. Частка імпорту скрапленого газу до Японії становить майже 70%.

Крім того, інтерес становлять питання альтернативних джерел енергії та технологій енергозбереження.

Друга важлива сфера – сільське господарство. Японці мають дуже цікавий підхід до цього питання та називають його «food security» (продовольча безпека). Японія, за офіційною статистикою, сьогодні імпортує близько 60% сільгосппродукції. Японці, фактично, залежать від

традиційних ринків продовольства. Сьогодні на їхні ресурсні бази виходить Китай. Україна ж має якісно нові можливості вийти на цей ринок.

Третя сфера, де Україна має перспективи, – модернізація вітчизняної експортно-орієнтованої продукції, а саме металургії і хімічного виробництва. Так, японська компанія Kobe Steel вже заявила, що може запропонувати цікаві проекти, які могли би посилити потенціал України в цій галузі.

Додатковим напрямом, де Україна і Японія можуть посилити потенціал співробітництва, є технічна взаємодія по лінії Фукусіма–Чорнобиль, тобто в галузі ядерної безпеки.

Безумовно, двостороннє співробітництво між Україною та Японією має значні перспективи, втім, їх реалізація потребує чималих зусиль та часу.

Проведене нами дослідження дало змогу зробити певні **висновки**, зокрема:

1. Завдяки зваженій зовнішньоекономічній політиці Японія збільшує об'єм золотовалютних резервів та зберігає позитивне сальдо міжнародної інвестиційної позиції. Збалансоване економічне зростання досягається через зростання експорту та залучення прямих іноземних інвестицій. Емісійна політика держави знаходиться під жорстким контролем уряду, а збільшення грошової маси негативно впливає на ріст ВВП. Прогноз подальшого розвитку ВВП Японії вказує на тенденцію щодо його зростання.

2. Сучасний стан торгівлі між Україною та Японією характеризується значним дисбалансом між експортом та імпортом, що призводить до незбалансованості двосторонньої торгівлі. Серед загального обсягу українського експорту до Японії на першому місці стоїть необроблений алюміній і його сплави, потім йдуть виробни харчової промисловості, зокрема сухе молоко, а також феросплави та продукція чорної металургії. Головною ознакою імпорту з Японії у 2011 р. стало відновлення темпів зростання головної товарної позиції японського експорту до України – автомобілів.

3. Особливістю українсько-японських відносин є співпраця країн у сфері ядерної безпеки. В Японії було прийнято рішення збільшити допомогу Україні в ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, у підвищенні безпеки експлуатації атомних електростанцій, а також фінансуванні заходів зі знищення ядерного зброї. За японськими даними, внесок цієї країни в міжнародний фонд ядерної безпеки становить 31 млн. дол. США, до фонду «Укриття» – 45 млн. дол. США. Реалізовано багато наукових проектів. У свою чергу, Україна в 2011 р. надала інтелектуальну допомогу у ліквідації наслідків на АЕС «Фукусіма-1» на базі вже наявного досвіду в сфері ядерної енергетики.

4. Визначено, що досвід Японії продемонстрував, що в специфічних кризових умовах, коли в історично короткий період завдяки зваженій політиці відтворювалася виробнича сфера країни, фактори ризику вплинули на швидке економічне зростання в порівнянні з конкуренцією. Висока інвестиційна активність і частка приватних вкладень стала головною особливістю японської моделі в період розвитку. Японська система наздоганяючого типу є ефективною для стадії індустріального суспільства і в цьому відношенні вона служить яскравим прикладом реалізувати в Україну напрацьований арсенал всебічної державної підтримки національного виробника в межах відкритої економіки.

5. Проаналізувавши останні дослідження, присвячені розвитку взаємин між Україною та Японією, необхідно зазначити, що вони виходять на новий рівень. Якщо раніше економічні відносини цих країн базувалися на експорті з Японії автомобілів і електроніки в Україну, остання, в свою чергу, експортувала сировину (сталь, зерно, руду), то зараз стратегія розвитку співробітництва між ними базується на сферах екології, енергетики, співробітництва в рамках Кіотського протоколу, інвестиційній сфері. Україна також зацікавлена в участі японського капіталу у приватизації теплоелектростанцій і створенні спільних підприємств у галузі теплогенерації. Крім того, уряд Японії готовий сприяти реалізації проектів з використання сонячної та вітрової енергії.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Азіатський банк розвитку [Електронний ресурс]: статистична інформація. – Режим доступу: <http://www.adb.org/data/statistics>.

2. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]: статистична інформація, зовнішньоекономічна діяльність, географічна структура торгівлі України товарами. – 2011 р. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>.

3. Дюмулен І. І. Міжнародна торгівля. Економіка, політика, практика [Текст]: монографія / І.І. Дюмулен. – М.: ВАВТ, 2010. – 448 с.

4. Капица Л. М. Индикаторы мирового развития [Текст]: / Л.М. Капица. – 2-е изд. – М.: МГИМО (У) МИД России, 2008. – 352 с.
5. Міжнародні економічні відносини [Текст]: навчальний посібник для студентів менеджерських спеціальностей: / Н. М. Волоснікова, С. О. Клімова, С. І. Архієреєв. – Х.: НТУ «ХП», 2010. – 271 с.
6. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Державна підтримка українського експорту [Електронний ресурс]: статистична інформація, зовнішньоекономічна діяльність, географічна структура торгівлі України. – Режим доступу: http://ukrexport.gov.ua/ukr/torg_econ_vidn/?country=jap.
7. Пузанов І. І. Динаміка і структура зовнішньої торгівлі трансформаційних економік [Текст] / І. І. Пузанов. – К.: ВЦ «Київський університет», 2002. – 170 с.
8. Світова економіка [Текст]: навч. посібник / За редакцією Ю. Г. Козака, В. В. Ковалевського, Н. С. Логвінової – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 328 с.
9. International trade centre UNCTAD/WTO [e-text]: Foreign trade statistics. A guide for their use in market research (technical document), 2010. – Режим доступу: http://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/tariff_profiles09_e.pdf.
10. Japan Statistical Yearbook [e-text]: Edited by Statistical Research and Training Institute, 2012. – Режим доступу: <http://www.stat.go.jp/english/data/nenkan/1431-03.htm>.
11. Krugman, Paul R. International economics: theory & policy [Text] / Paul R. Krugman, Maurice Obstfeld, Marc J. Melitz.—9th ed. – New-York: Pearson, 2012. – 736 p.
12. Overseas Activities of Japanese Banks [e-text]: IMF Country Report No.06/275. – Режим доступу: www.imf.org.

Ханова Е. В., Журавлев А. В. Тенденции и перспективы развития внешнеэкономических отношений между Украиной и Японией / Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина

Статья посвящена современному состоянию и перспективным направлениям внешнеэкономических отношений между Украиной и Японией, которые характеризуются дисбалансом и приводят к общей несбалансированности двусторонних взаимоотношений.

Ключевые слова: *внешняя торговля, инвестиционная деятельность, мировой экономический кризис, национальные экономики, ВВП, сотрудничество.*

Khanova O.V., Zhuravlev O.V. Trends and outlook for foreign economic relations between Ukraine and Japan / V.N. Karazin Kharkiv National University.

The article is dedicated to the actual theme of development of international economic relations between Ukraine and Japan. At present there is much information on European direction of integration, however the question of relations of Ukraine with the countries of the Pacific region remains considered not enough. In the article the analysis of scientific works is concentrated on research and though without regardless sufficient research of economic aspect of collaboration of Ukraine and Japan and so far it still needs further research.

The analysis of role of Japan is driven to the modern system of international economic relations and the export orientation of economy is certain. Attention is accented and that a world financial-economic crisis did not considerably influence the state of Japanese export, what is testified by growing backlogs and positive international investment position of country, however at the same time substantial GDP of country diminished in the period of 2009-2010

The regressive-cross-correlation analysis conducted in-process educed that due to the self-weighted external economic politics Japan increases the volumes of gold-value backlogs and keeps positive balance of international investment position. Calculations led to supposition that the growing economy of Japan is balanced with the increase of export and direct foreign investments.

Lately for Ukraine a question of direction of its integration is actual.

It is shown that without regard of active collaboration the Ukrainian-Japanese relations need considerable diversification, as bilateral trade creates negative balance of balance of trade for Ukraine.

A number of substantial factors that restrain development of Ukrainian-Japanese connections in economic sphere is distinguished.

A study undertaken allowed to set forth the spheres of further collaboration between countries, that can positively influence smoothing the Ukrainian trade balance .

It is suggested to collaborate in the sphere of energy, agriculture and promotion of productive co-operation as basic vectors of optimization of bilateral economic relations and their activation.

Keywords: *foreign trade, investment activity, world economic crisis, national economies, GDP, collaboration.*